

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM THỊ QUYÊN

**VĂN XUÔI VIẾT CHO THIẾU NHI
CỦA ĐOÀN LƯ**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC

Thái Nguyên - Năm 2014

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHẠM THỊ QUYÊN

VĂN XUÔI VIẾT CHO THIẾU NHI
CỦA ĐOÀN LƯ'

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC

Người hướng dẫn khoa học: TS. Lê Hồng My

Thái Nguyên - Năm 2014

LỜI CAM ĐOAN

Tôi cam đoan đây là công trình nghiên cứu riêng của tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Tôi xin cam đoan đề tài luận văn này đã được chỉnh sửa theo ý kiến đóng góp của hội đồng chấm luận văn ngày 07 tháng 06 năm 2014.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2014

Tác giả luận văn

PHẠM THỊ QUYÊN

Xác nhận
của Khoa chuyên môn

Xác nhận
của người hướng dẫn khoa học

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan	
Mục lục	i
PHẦN MỞ ĐẦU	1
PHẦN NỘI DUNG.....	10
Chương 1: NHÀ VĂN ĐOÀN LƯ' VÀ CẢM HỨNG SÁNG TÁC	10
TRONG VĂN XUÔI VIẾT CHO THIẾU NHI.....	10
1.1. Giới thiệu nhà văn Đoàn Lư'	10
1.1.1. Người con của mảnh đất đầu nguồn cách mạng, giàu truyền thống văn hoá, văn học	10
1.1.2. Một trí thức vùng cao tiêu biểu, một nghệ sĩ đa tài.....	12
1.1.3. Bước chuyển bất ngờ trong sự nghiệp từ ước muốn làm được “điều gì đó” cho trẻ thơ.....	15
1.2. Nguồn cảm hứng trong sáng, lãng mạn hướng về thế giới trẻ thơ.....	17
1.2.1. Cảm hứng về khung cảnh vùng cao	17
1.2.2. Đề cao các giá trị văn hóa truyền thống	24
1.2.3. Cảm hứng trân trọng ngợi ca những con người miền núi “lên đường không bé nhỏ”	30
1.2.4. Cảm hứng khoa học táo bạo, lãng mạn	39
* Tiểu kết chương 1	43
Chương 2: KHO KIẾN THỨC HẤP DẪN VÀ NHỮNG BÀI HỌC CÓ Ý NGHĨA VỚI TUỔI THƠ TRONG VĂN XUÔI VIẾT CHO THIẾU NHI CỦA ĐOÀN LƯ'	44
2.1. Kho kiến thức hấp dẫn từ những trang văn	44
2.1.1. Những kiến thức khoa học bổ ích	44
2.1.2. Những kiến thức đời sống phong phú, thú vị và thiết thực.....	52

2.2. Những bài học nhận thức - giáo dục phù hợp với lứa tuổi thiếu nhi.....	58
2.2.1. Những “cuốn sách nhỏ” nuôi dưỡng “tâm hồn lớn”	59
2.2.2. Những bài học giáo dục kỹ năng sống	65
* Tiểu kết chương 2	72
Chương 3: MỘT SỐ PHƯƠNG DIỆN NGHỆ THUẬT TIÊU BIỂU	73
3.1. Sự hóa thân linh hoạt của người trần thuật.....	73
3.1.1. Hóa thân vào những con vật thông minh.....	73
3.1.2. Hóa thân vào các em thiếu nhi	75
3.2. Ngôn ngữ mang đậm sắc thái của thiếu nhi vùng cao.....	77
3.2.1. Ngôn ngữ giàu chất trữ tình	77
3.2.2. Ngôn ngữ phù hợp với lứa tuổi thiếu nhi.....	80
3.2.3. Ngôn ngữ mang sắc thái Tày	82
3.3. Giọng điệu chủ đạo: hài hước và dí dỏm hồn nhiên.....	88
* Tiểu kết chương 3:.....	92
KẾT LUẬN.....	93
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96
PHỤ LỤC	1

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1. Nếu ví văn học Việt Nam như một thảm rừng nhiều tầng tán, thì văn học thiếu nhi như một khoảng rừng xanh non, góp phần tạo nên sự phong phú của văn học dân tộc. Theo nhà nghiên cứu Phương Lưu: văn học người lớn và văn học thiếu nhi là những hiện tượng có quan hệ lẫn nhau. Đó không chỉ là hai dạng sáng tạo mà còn là những bình thông nhau. Thiếu văn học cho trẻ em thì lịch sử văn học người lớn cũng như ý nghĩa của nó sẽ không đầy đủ. Còn theo ý kiến của nhà thơ Hữu Thịnh: “*Văn học thiếu nhi rất quan trọng và không thể thiếu. Mỗi tác phẩm có giá trị được ví như một người thầy không những bồi dưỡng tâm hồn mà còn định hướng cho các em*” [12].

Là một bộ phận của văn học dân tộc, ra đời và phát triển từ sau cách mạng tháng tám, đến nay văn học thiếu nhi của ta đã đạt được những thành tựu đáng kể; đã có những cây bút để lại dấu ấn sâu đậm với bạn đọc tuổi thơ: Tô Hoài, Võ Quảng, Nguyễn Huy Tưởng, Phạm Hồ, Xuân Quỳnh, Phùng Quán, Phong Thu, Tạ Duy Anh, Nguyễn Nhật Ánh, Trần Thiên Hương, Lê Cảnh Nhạc, Nguyễn Ngọc Thuần v.v... Tuy nhiên, thực tế cũng cho thấy, số nhà văn chuyên tâm sáng tác cho thiếu nhi chưa nhiều. Trong bài viết ***Cảm nhận về văn học thiếu nhi Việt Nam đầu thế kỉ XXI***, PGS. TS. Lã Thị Bắc Lý đã tổng kết những thành tựu của văn học thiếu nhi 20 năm cuối thế kỉ XX, đồng thời ghi nhận công lao đóng góp của các nhà văn đã bền bỉ sáng tác cho lứa tuổi này. Theo đánh giá của tác giả, ta thấy hầu hết các nhà văn sáng tác cho thiếu nhi đều là người sinh sống và làm việc ở những thành phố lớn, những trung tâm văn hóa lớn: Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh, Đà Nẵng,... và chủ yếu là khu vực miền nam, miền xuôi. Số nhà văn người dân tộc thiểu số miền núi tham gia vào mảng văn học này còn hiếm hoi. Trước thực tế đó, viết cho thiếu nhi là điều đáng khích lệ. Đặc biệt, những cây bút miền núi viết cho thiếu nhi càng xứng đáng được khuyến khích và trân trọng.

2. Đoàn Lư là một trong số ít những nhà văn dân tộc miền núi sáng tác cho thiếu nhi. Ông là người dân tộc Tày, sống và làm việc tại Cao Bằng – mảnh đất biên cương gắn với tên tuổi của các nhà văn, nhà thơ dân tộc thiểu số: Bàn Tài

Đoàn, Vi Hồng, Y Phương, Cao Duy Sơn, Hoàng Triều Ân... Song trong khi các nhà văn lớp trước cũng như các cây bút cùng thời chuyên tâm với những sáng tác dành cho người lớn thì Đoàn Lư lại chọn cho mình một lối đi riêng. Ông dành phần lớn thời gian, tâm sức viết cho thiếu nhi. Đến nay, Đoàn Lư đã có những thành công đáng ghi nhận ở mảng văn học này. Ông là tác giả quen thuộc và có uy tín với nhà xuất bản Kim Đồng. Sáng tác của ông đã đến với thiếu nhi dân tộc thiểu số vùng sâu, vùng xa. Từ năm học 2011-2012, truyện ngắn ***Cô bé nhật hoa rụng*** được chọn giảng dạy cho học sinh lớp 7, trong chương trình ngữ văn địa phương tỉnh Cao Bằng.

Sáng tác của Đoàn Lư đã vượt ra biên giới của những bản làng xa xôi, nhỏ bé để đến với bạn đọc thiếu nhi cả nước. Nhà xuất bản Trẻ thành phố Hồ Chí Minh đã mua bản quyền và chọn in tác phẩm ***Kỉ niệm về một dòng sông*** trong “*Tuyển truyện hay dành cho thiếu nhi*” (tháng 4/2013). Cuốn tiểu thuyết khoa học viễn tưởng ***Lêna-Kitti cô bé siêu nhân*** được Đài truyền hình Trung Ương chọn giới thiệu trong chương trình “*Mỗi ngày một cuốn sách*”, kênh VTV1 (ngày 13/01/2010). Sách truyện thiếu nhi của Đoàn Lư được in và tái bản bởi nhiều nhà xuất bản có uy tín, được chọn vào “*Tủ sách thiếu nhi*” hay “*Tủ sách vàng*” và có mặt trong nhiều tuyển tập. Trong “*Thư viện sách nói dành cho người khiếm thị*” - thư viện sách nói online lớn nhất Việt Nam, Đoàn Lư cũng được chọn 3 tác phẩm (***Trống cướp hoàn lương; Chân trời rộng mở; Những mạch nước***). Nhà văn đã vinh dự nhận được nhiều giải thưởng về sáng tác văn học dành cho thiếu nhi.

3. Tác giả luận văn hiện là giáo viên THPT tại Cao Bằng. Quá trình công tác đã giúp tác giả nhận thức sâu sắc vai trò của văn học đối với công tác giáo dục thiếu niên tại địa bàn miền núi. Sự quan tâm đến văn học thiếu nhi (Năm 2007, tác giả đã thực hiện đề tài: “*Tuổi thiếu niên trong Ti-Mua và đồng đội của A. Gaiđa*” - Khóa luận tốt nghiệp tại trường ĐHSP I Hà Nội) cùng với niềm tự hào về truyền thống văn học của quê hương Cao Bằng và nhu cầu bồi dưỡng, nâng cao kiến thức phục vụ công tác giáo dục thiếu nhi cũng là những lý do khiến tác giả luận văn lựa chọn đề tài ***Văn xuôi viết cho thiếu nhi của Đoàn Lư***.

2. Lịch sử vấn đề

Đoàn Lư bắt đầu sáng tác từ 1995 với tác phẩm *Lão Lìm* được giới thiệu trên báo Thiếu niên Tiền phong. Đến năm 1997, ông đã hiện diện trong lĩnh vực sáng tác với tư cách một nhà văn viết cho thiếu nhi. Trong quá trình nghiên cứu, chúng tôi đã tập hợp và phân loại những tài liệu nghiên cứu theo nhóm như sau:

1. Nhóm bài giới thiệu về Đoàn Lư trong các công trình nghiên cứu về văn học thiếu nhi và văn học thiếu số Việt Nam:

Trong giáo trình *Văn học trẻ em* (Nhà xuất bản Đại học Sư phạm, 2003) và bài viết “*Văn học thiếu nhi thời kì đổi mới*” (trích *Văn học Việt Nam sau 1975 - những vấn đề nghiên cứu và giảng dạy*, NXB Giáo Dục, năm 2006), PGS.TS Lã Thị Bắc Lý đề cập đến truyện ngắn *Kiểm ba chân* và *Chân trời rộng mở* của Đoàn Lư và nhận xét: “*Tác phẩm đã khiến người đọc càng hiểu và yêu mến sự hồn nhiên, mộc mạc, đời sống tâm hồn chất phác mà biết bao nghĩa tình của con người vùng cao*” [16, tr.165].

Năm 2011, trong công trình nghiên cứu *Văn học dân tộc thiếu số Việt Nam thời kì hiện đại - một số đặc điểm* PGS. TS Trần Thị Việt Trung – TS. Cao Thị Hào đã nêu tên 4 tập truyện của Đoàn Lư. Trong đó có 3 tập truyện thiếu nhi: *Miếng hiềm cuối cùng* (1995); *Tướng cướp hoàn lương* (1997); *Ngựa hoang lột xác* (1998).

Năm 2013, khi nghiên cứu: *Bản sắc dân tộc trong sáng tác của một số nhà văn dân tộc thiểu số*, PGS.TS Đào Thủy Nguyên và nhóm nghiên cứu đã khảo sát 4 tập truyện của Đoàn Lư. Trong đó *Miếng hiềm cuối cùng* (1995); *Lêna-Kitti cô bé siêu nhân* (2009) và một số tác phẩm của *Những truyện ngắn chọn lọc* (2006) là văn học thiếu nhi. Tuy nhiên, trong khuôn khổ của một đề tài rộng, trọng tâm nghiên cứu là “*bản sắc dân tộc*”. Do đó, sáng tác của Đoàn Lư cũng chỉ được điểm qua trong mục “*cảm hứng về thiên nhiên, đất nước*” với

nhận định: “*Nhiều truyện ngắn của Đoàn Lu (...)* là lời cảnh báo con người trước những hành động tàn ác, gây sự với thiên nhiên” [46, tr.63].

Như vậy, trong các công trình nghiên cứu về văn học thiếu số, Đoàn Lu được giới thiệu với tư cách là một nhà văn dân tộc Tày, sáng tác đặt trong sự phát triển chung của văn học thiếu số chứ chưa được khẳng định là nhà văn viết cho thiếu nhi một cách chuyên nghiệp. Còn trong các công trình nghiên cứu về văn học thiếu nhi, ông được coi là một nhà văn miền núi có tác phẩm sáng tác cho thiếu nhi song chưa được chú ý tới một cách hệ thống.

2. Nhóm bài giới thiệu, nghiên cứu tác phẩm của Đoàn Lu:

Năm 1997, trong lời giới thiệu cuốn ***Kỉ niệm về một dòng sông*** của Đoàn Lu (giải ba cuộc thi “*Vì tương lai đất nước*” lần II)- nhà văn Nguyễn Quang Sáng đã nhận định: “*Các tác phẩm đạt giải đều mang màu sắc riêng của mỗi địa phương... mỗi truyện đều có một ý nghĩa riêng, có một cách viết hóm hỉnh và duyên dáng riêng, mỗi tác phẩm đều có sức hấp dẫn riêng*” [21, tr.6].

Năm 1998, trong lời nói đầu cuốn ***Ngựa hoang lột xác*** (Tủ sách thiếu nhi, NXB Văn hóa dân tộc), Ban Biên tập đã nhận xét: “*Một cây bút khá quen thuộc với lứa tuổi thiếu nhi, nhất là ở vùng miền núi dân tộc phía Bắc, đó là Đoàn Lu - một bác sĩ nhi khoa. Với tâm lòng nhân hậu của người thầy thuốc và sự nhạy cảm của người cầm bút, những trang viết của anh thấm đẫm tình yêu, sự đồng cảm với bao số phận của trẻ em miền núi. Đọc văn anh, ta cảm nhận được sự nồng ấm tình người, ngọt ngào trong trẻo như nắng ấm ban mai*” [22, tr.5].

Năm 1998, trong ***Tuyển tập văn học dân tộc và miền núi***, tập 7, NXB Giáo dục (tái bản năm 2007, tập 2), tác giả Trần Hòa Bình đã viết lời bình về ***Con Mốc của bác Luồng*** - một truyện ngắn của ông. Tác giả nhận định: “*những trang viết của Đoàn Lu quây quần ấm áp một tình người nhưng vẫn lôi cuốn bởi những chi tiết giản dị mà thú vị*”. Tác giả chỉ ra “*chất miền núi*” trên trang viết của Đoàn Lu và thấy “*một niềm day dứt chân thành*” trong mạch cảm hứng nhân đạo của nhà văn. Về cách viết, Trần Hòa Bình khẳng

định: “*Anh viết văn mà như không làm văn chương, các chi tiết đời sống được tái hiện bằng một giọng kể hồn nhiên, giản dị, phảng phất đây đó là một chút hóm hỉnh theo lối nói dân gian*” [14, tr.88].

Năm 2010, chương trình “*Mỗi ngày một cuốn sách*” (13/01/2010) - kênh VTV1 Đài truyền hình Việt Nam - đã đánh giá cao cuốn tiểu thuyết khoa học viễn tưởng ***Lêna-Kitti - cô bé siêu nhân*** của Đoàn Lư: “*Truyện không chỉ hấp dẫn ở những tình tiết siêu tưởng, kích thích trí sáng tạo của các bé, giúp các bé sáng khoái hơn, giải tỏa được căng thẳng của bài vở mà còn góp phần giáo dục đức tính sống vì người khác cho trẻ từ những hành động cao đẹp của cô bé Lêna-Kitti*” [56].

Cũng năm 2010, một bạn văn dân tộc Tày cùng quê hương Cao Bằng là nhà thơ, dịch giả Triệu Lam Châu đặc biệt quan tâm đến cuốn ***Lêna-Kitti cô bé siêu nhân*** của Đoàn Lư. Trong bài viết ***Đôi điều cảm nhận về cuốn tiểu thuyết Lêna-Kitti cô bé siêu nhân của nhà văn Đoàn Lư*** (Tạp chí “*Non nước Cao Bằng*”, số 2/2010) Triệu Lam Châu nhận định: “*Nhà văn Đoàn Lư đã tuân theo đúng lời dạy của Bác Hồ với văn nghệ sĩ: Viết cho ai? Viết cái gì? Viết để làm gì? Viết như thế nào?*” [4, tr.30]. Tác giả bài viết đã trân trọng khẳng định những thành công của tác phẩm và kết luận: Đoàn Lư là “*nhà văn dân tộc thiểu số đầu tiên dám xông pha dẫm cảm vào mảng truyện khoa học viễn tưởng này*” [4, tr.32]. Bài viết của Triệu Lam Châu thể hiện rõ sự tâm đắc với cuốn tiểu thuyết viễn tưởng của Đoàn Lư.

Cũng năm 2010, Triệu Lam Châu viết tiếp bài ***Ý tưởng khoa học táo bạo hay là phẩm chất ưu tú của công dân toàn cầu*** (tạp chí “*Non nước Cao Bằng*”, số 6/2010) khẳng định thành công của Đoàn Lư trong cuốn tiểu thuyết ***Lêna-Kitti, Thiên thần của tình yêu***. Ông đánh giá những điểm nổi bật của Đoàn Lư trong cách viết truyện khoa học viễn tưởng. Từ giọng văn: “*đầy hăm hở, giàu nội lực khoa học nhằm chuyên chở một ý tưởng khoa học vô cùng táo bạo*” [5, tr.27]; đến cách viết: “*không đi sâu vào việc mô tả tỉ mỉ các vấn đề*